עין משפט נר מצוה

יג א מיי' פ"ב מהל' כלאים הלכה יא טוש"ע י"ד סי' רלו סעיף יא:
יד ב מיי' פ"א מהל' שמטה ויובל הל' טו:
טו ג מיי' פכ"ה מהל' שבת הלכה טו סמג לאוין סה טור ש"ע א"ח סי' שיא סעיף ח:
טז ד ה ו מיי' פ"ג מהל' עירובין הלכה ד טוש"ע א"ח סי' שעב סעיף ח:
יז ז מיי' שם הלכה ה טור ש"ע שם סעיף יא:
יח ח מיי' פ"ג שם הלכה ה:

רבינו חננאל

אם היו מקצת עליו מגולין אינו חושש לא משום כלאים ולא משום כו' וניטלין בשבת. ופריק לא צריכא ד[ה]אי ספל לא יכיל למישמטיה אלא עד דחפיר במרה וחצינה שאינו ניטל בשבת, לפיכך ממעט בכותל. סולם המצרי שאין לו ד' חווקים אינו ממעט, מפני שהוא קל וניטל בשבת, וכל הניטל בשבת אינו ממעט דחייש דילמא שקיל ליה. אבל סולם צורי שהוא כבד ואינו ניטל בשבת ממקום למקום, ממעט, מפני שהסולם ניחא תשמישתיה. אמר אביי כותל שבין שתי חצירות גבוה י' טפחים והניח סולם רחב ד' טפחים מיכן וסולם רחב ד' טפחים מיכן. זה שלא כנגד זה. ואין בין זה הסולם לזה הסולם ג' טפחים. אמרינן כל פחות מג' כלבוד דמי, וכאילו שני הסילמות זה כנגד זה הן וממעטו. ואם רצו מערבין אחד, כי לשתי החצירות תשמישן בנחת הוא. והני מילי בדלא הוי רחב הכותל ד' טפחים, אבל אי הוי ד' טפחים כמרפסת, ואע"ג דמפלגי סולמות הללו זה מזה טובא כיון דהוי רוחב הכותל ד' טפחים, נעשה כמרפסת וחצר פתוחה לתוכו. ואפי' זה שלא כנגד זה והסולמות מיעטו הן, וכאילו אין שם כותל שהרי תשמיש שתי החצירות הוא. וכן אם בנה איצטבא על גבי איצטבא, אם יש באיצטבא התחתונה ד' טפחים. אי נמי אין באיצטבא התחתונה ד' טפחים ואין בין איצטבא התחתונה לאיצטבא העליונה אלא (שלשה טפחים) פחות מג', אמרינן כלבוד דמי. וכאילו רחב האיצטבא העליונה והתחתונה ביחד הן והן ד' וממעטין את הגובה. ודברי רב נחמן נמי בהאי טעמא שייך דאמר סולם ששליבותיו פורחות כלומר המדריגות המשולבות זו בזו עודפות אחת על חברתה, מוצאות זו מזו, אם יש בשליבה התחתונה ד' טפחים ממעטת, ואם אין בה ד' טפחים, והשליבה של מעלה ממנה קרובה בפחות מג' טפחים חשבינן להם כלבודות, ופריחות זו ופריחות זו מצטרפת לד' טפחים, וממעט אותו הסולם בכותל. ואם רצו מערבין אחד. ועוד אמר רב נחמן

שמקצת עלין מגולין אינו חושש (א)לא משום כלאים ולא משום מעשר (ב)ולא משום שביעית (ג)וניטלין בשבת לא צריכא דבעי מרא וחצינא: סולם המצרי אינו ממעט והצורי ממעט: היכי דמי סולם המצרי אמרי דבי רבי ינאי (ד)כל שאין לו ארבעה חווקים אמר ליה רב אחא בריה דרבא לרב אשי מאי טעמא דסולם המצרי דלא ממעט אמר ליה לא שמיע לך הא דאמר רב אחא בר אדא אמר רב המנונא אמר רב משום דהוה ליה דבר שניטל בשבת וכל דבר שניטל בשבת אינו ממעט אי הכי אפי' צורי נמי (ה)התם כובדו קובעו אמר אביי (ו)כותל שבין שתי חצירות גבוה עשרה טפחים והניח סולם רחב ארבעה מכאן וסולם רחב ארבעה מכאן ואין בין זה לזה שלשה טפחים ממעט שלשה אינו ממעט ולא אמרן אלא דלא הוי כותל ארבעה אבל הוי כותל ארבעה אפילו מופלג טובא נמי אמר רב ביבי בר אביי (ז)בנה איצטבא על גב איצטבא אם יש באיצטבא התחתונה ארבעה ממעט אי נמי אין בתחתונה ארבעה ויש בעליונה ארבעה ואין בין זה לזה שלשה ממעט ואמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה (ח)סולם ששליבותיו פורחות אם יש בשליבה התחתונה ארבעה ממעט אי נמי אין בשליבה התחתונ' ארבע' ויש בשליבה העליונה ארבעה ואין בין זה לזה שלשה ממעט ואמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה

זיז

מקצת עלין מגולין. משום שבת נקט לה כך פי' בקונטרס ופריך כיון דכל העב מכוסה ואין מגולה אלא מקצת עלין דומה לספל שיש לו אוגנים וא"ת והא משמע בריש כל הכלים (שבת דף קכג.) דלרבנן דר"א בן תדאי דאית להו טלטול מן הצד שמיה טלטול פוגלא מלמטה למעלה אסור שהעב הוא למטה מ"ש מלגין שמקצת עלין מגולין דשרי ולא חשיב אפי' טלטול מן הצד אע"פ שהעב תחת העלין כולו מכוסה וי"ל דמ"מ קל להגביהו ולנערו מן העפר יותר מכשהוא תוחב מלמטה למעלה וא"ת דמשמע הכא דניעור לא חשיב טלטול מן הצד מדשרינן מקלתה מגולה אפילו לרבנן וכמה משניות דשרו לנער כדתנן פרק במה טומנין (שם מט.) (א)נוער את הכסוי והן נופלות ומעות שעל גבי הכר מנער את הכר והן נופלות (ב) ואבן שעל פי החבית מטה על צדה והיא נופלת (ג) וא"כ אמאי אסר רב בפרק כירה (שם דף מג:) גבי מת המוטל בחמה להופכו ממיטה למיטה משום דטלטול מן הצד שמיה טלטול אע"ג דבמניח אסרינן בפרק נוטל (שם דף קמב:) מטעם בסיס לדבר האסור מת בשבת הוי כמו שכח וכל דבר שדעתו ליטלו בשבת ולא להניחו בו כל השבת אפי' מניח חשיב כשוכח כי ההיא דנוער את הכסוי והן נופלות אע"פ שבמתכוין כיסה כדבר שאינו ניטל ואומר ר"י דשאני טלטול דמת שעיקר טלטול לצורך המת עצמו שהוא איסור ולא דמי לכל הני שעושה הטלטול לצורך היתר ולא לצורך איסור כמו לפת וכגון שאין צריך לטלטול עפר וכן גבי גיזי צמר ומעות ולכך א"ל לטלטולם להכי לא מייתי בפרק כירה (שם דף מג:) גבי פלוגתא דרב ושמואל אלא ההיא דר' יהודה בן לקיש (ג) דדמיא ליה ולא מייתי עלה פלוגתא דר"א בן תדאי ורבנן והשתא אתי שפיר דלא תיקשי ההיא דרב דאמרי בי רב בפרק תולין (שם דף קמא.) דמשמע דסברי דלא שמיה טלטול כי זה אינו נראה לומר דפליגי ואור"י אע"ג דקי"ל בעלמא דטלטול מן הצד לא שמיה טלטול דבריש כל הכלים (שם דף קכג.) פסיק רב נחמן כר"א בן תדאי בההוא דמת הלכה כרב דאסר דקי"ל הלכה כרב באיסורי ומדמסיק עלה דכולי עלמא טלטול מן הצד שמיה טלטול פירוש ר' יהודה בן לקיש ורבנן והוה מצי למימר לא שמיה טלטול ואוקמי פלוגתייהו בטלטול גמור ואין להאריך כאן:

אי הכי אפי' צורי נמי. משמע הכא דכל סולמות ניטלין בשבת בין מצרי ובין צורי ותימה דבפ"ק דבילה (דף ט:) משמע דסולם של עלייה אסור לטלטל ולא שרי התם אלא סולם של שובך משום דשובכו מוכיח עליו ואפי' הטוי סולם של עלייה אסר התם לישנא בתרא דבני ר' חייא ועוד דר' חייא גופיה דאסר התם משמע בשמעתין דשרי דס"ל סולמות של בבל צריכין קבע ודוחק להעמיד בסולם של שובך ואין נראה נמי להעמיד הך דשמעתין כרב חנן בר אמי דמפרש התם ז)דברה"ר פליגי אבל ברה"י מותר דלית הלכתא הכי אלא כרב קי"ל דאמר כל מקום שאסרו חכמים מפני מראית העין אפי' בחדרי חדרים אסור וכן פסק במגילת סתרים ואור"ת דהכא בסולמות של בית שדרך לטלטל מזוית לזוית ולא דמי לסולמות של עלייה שהם גדולים ומזו להטיח בהן גגו וכן סולמות של שובך וה"ר אברהם מפרש דהתם בי"ט שמוליך הסולם ברה"ר ורואין אותו ואומר להטיח גגו הוא צריך וכיון דאסור ברה"ר אסור בחדרי חדרים אבל בשבת דאין רגילות להוליכו ברה"ר לא גזור בחצר ולפי פירוש זה אסור לטלטל סולמות שלנו בי"ט: **אם** יש באיצטבא התחתונה ארבעה ממעט. פי' בקונט' אורך ארבעה וכה נתמעט גובהו של כותל מעשרה ומשמע דלא בעי ד' על ד' וכן פירש סולם ששליבותיו פורחות כעין סולמות שלנו אורך החווקים יכול להיות ארבעה אבל אין רחבים ארבעה שעושין כמין מקלות דקים ותימה דבסמוך בעינן שיגיע סולם עד ראש הכותל דבעי סולם י"ד או ז' ומשהו ואין לומר דהתם בדלית ביה ד' דפתס סולם ברחב ד' איירי אלא היכא דקאמר כל שהוא כמו גבי זיז דמשום זיז לא בעי רוחב ד' וכן משמע דקאמר לקמן (דף עח.) סולם מכאן וסולם מכאן וקשין באמצע מהו תקק להשלים בכותל בכמה(ה) משמע דבעי רחב ארבעה ודוחק לומר דהא דבעינן שיגיע לראש הכותל ולא סגי במה שמיעטו איירי כשיש בין זה לזה ג' ושליבה התחתונה נמי גבוה מן הארץ שלשה דהוי מיעוט באויר ולא שמיה מיעוט ומפרש ר"י דהכא בעינן ארבעה על ארבעה שיהא ראוי לעמוד ולהתעכב עליו ולעלות על הכותל ולהכי לא בעינן אלא שיתמעט הכותל מעשרה אבל לקמן בעי שיגיע עד ראש הכותל לא איירי ברחב ד' על ד' וסולם ששליבות פורחות לא כעין סולמות (ד) אלא כעין מדרגות שקורין גרד"ש ולא כעין מדרגות של אבנים שעושין כמין קטיו לפנים מסטיו אלא המדרגות בולטין זה על גב זה שיש חלל ואויר בין שליבה לשליבה וזהו ל' פורחות כמו נמלא כבש פורח על גבי אמה יסוד ואמה סובב דפרק קדשי קדשים (זבחים סב:) והשליבות רחבות ארבעה על ארבעה ולהכי ממעט ואיצטריך לאשמעינן באיצטבא ובסולם ששליבותיה פורחות דאי אשמעינן באיצטבא הוה אמינא דסולם שאין (ה) התחתונה ארבעה ויש בעליונה ארבעה אפי' יש בין זה לזה שלשה ממעט דלא חשיב מיעוט באויר כיון דמאחורי הסולם מחובר הכל יחד דהוי כאיצטבא אחת ואי אשמעינן סולם הוה אמינא דאיצטבא אפי' אין בין זה לזה ג' הוי מיעוט באויר דאין האיצטבא התחתונה מבטלת האויר ולא חשיבא כסולם כל שהוא דחזי לעלייה ומבטל האויר שתחת הזיז ור"ת מפרש דהא דבעי שיגיע סולם (ו) על ראש הכותל היינו בסולם שאין קבוע ואין נראה לר"י דגבי לול הפתוח לעלייה מיבעיא לן לעיל) אי צריך סולם קבוע או לאו משמע דבכל דוכתא בעינן סולם קבוע ועוד שאינו קבוע כיון דניטל בשבת אפי' מגיע עד ראש הכותל אין לו להועיל כמו חריץ שבין שתי חצירות דתנן לקמן) אפי' מלא קש או תבן מערבין שנים ואין מערבין אחד לפי שאין קבוע שם ועתיד ליטלו:

אלא

מקצת עלין מגולין. משום שבת נקט ליה דבעי למיתני ניטלין בשבת שנוטלן ואוחזן בעלין שלהן: **אינו חושש**. משום כלאי הכרם: **ולא משום שביעית**. אם שנה שביעית היא: **ולא משום מעשר**. לשמא נשרש ויתוסף ואם היה חושש למעשר צריך לעשר את תוספתו ליכא למיחש להכי דלא נשרש: **מרא**. פוסיי"ר: **חצינא**. דולדוייר"א: **סולם המצרי**. הואיל וקטן הוא ונוח ליטלו משם אינו ממעט: **חווקין**. אישקלוניי"ש: **כובדו קובעו**. (א) ומתוך שהוא כבד אין נוטלין אותו משם ולא משום איסור אלא משום שקשה ליטלו: **סולם רחב ד' מכאן**. בחצר זו וכן בזו והן עולין ויורדין מזו לזו: **ואין בין זה לזה ג'**. כלומר אפי' אינן מכוונין זה כנגד זה אבל אין מרוחקין זה מכנגד זה ג' הוו כמכוונין והוי פתח ואם רצו מערבין א' אבל מרוחקין זה מכנגד זה ג' טפחים לאו פתח הוא: **ולא אמרן אלא**. בכותל צר שאין (ב) נוח להלך עליו: **אבל**. יש ברחבו ד' אפילו מופלג טובא שהרי עולה לראשו ומהלך בראשו עד שמגיע לסולם חבירו: **בנה איצטבא**. של עץ: **על גבי האיצטבא**. סמוך לכותל ויש אויר מפסיק בין זו לזו שהיה לעליונה רגלים: **אם יש**. בתחתונה אורך ד' וכה נתמעט גובהו של כותל מי': **ממעט**. דל עליונה מהכא: **אי נמי אין בה ד' ויש בעליונה ד' ואין בין זה לזה ג'**. חשבינן להו כחד ואע"פ שהמיעוט הזה קצר מלמטה הואיל ומתמלא שיעורו מלמעלה שפיר דמי אבל יש ביניהן שלשה תרי נינהו ומיעוט באויר לאו שמיה מיעוט: **ששליבותיו פורחות**. שליבות חווקין שקלוני"ש בלע"ז. מדרגות שלנו שקורין גרדי"ן קרי ליה נמי סולם. וסולם שאינו עשוי כעין מדריגה אלא כעין שליבות שלנו שיש אויר בין חווקין והיינו פורחות שפורחות זו על זו וזקופו אצל הכותל: **אם יש בשליבה התחתונה ארבעה**. וכה נתמעט הכותל מעשרה ממעט: **אי נמי כו'**. כדפרישית גבי איצטבא ושליבה תחתונה נמי כשאין מובדלת מן הקרקע שלשה קאמר:

זיז

מסורת הש"ס

א) לפנינו הגירסא נוטל. ב) [שבת דף קמב:]. ג) [שם]. ד) [דף ט.]. ה) [שם ע"ב]. ו) [דף עו:]. ז) [דף עח:].

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה כובדו קובעו דמתוך: (ב) ד"ה ולא אמרן אלא בכותל צר שאין ברחבו ד' שאין נוח להלך עליו אבל יש כצ"ל והד"א: (ג) תוס' ד"ה מקצת וכו' דר' יהודה בן לקיש ורבנן דדמיא: (ד) ד"ה אם יש וכו' לא כעין סולמות שלנו אלא כעין: (ה) בא"ד הוה אמינא דסולם שאין בשליבה התחתונה: (ו) בא"ד דבעי שיגיע סולם עד ראש הכותל:

לעזי רש"י

פושיי"ר [פושוי"ר]. מעדר. דולדוייר"א [דולידויר"א]. מעצד (מעין גרזן). אישקלוניי"ש או ישקלוני"ש [אישקילונ"ש]. מדרגות. גרדי"ן [דיגרי"ן]. מערכת מדרגות.

מוסף רש"י

שמקצת עליו מגולין. הא דנקט מקצת עליו מגולין משום ניטלין בשבת נקט לה ולא משום מידי אחריני דאי אין מקצת עליו מגולין אין לו במה לאוחזו אלא אם כן מזיז העפר בידים (שבת נ:). לא משום כלאים. דאין זו שתילה (שם נא.). ולא משום מעשר. דעימא בטלה לה אגב קרקע והרי הוא כלוקטה מתחלה ויהא צריך לעשר על הנוסף שמא ניתוסף (שם וכעי"ז שם קיג.). וניטלין בשבת. שאוחזו במקצת עליה המגולין ולא חייש אם העפר ניזוז מאליו (שם נא.).